

Redovisning från projektet PARK LEK och PARK LEK PARLAMENT – En utökad dialogprocess kring stadsutveckling

Bakgrund

PARK LEK har bestått av tre faser med olika medverkande.

Den första fasen initierades och utfördes 2010 av bildkonstnären Kerstin Bergendal för Marabouparkens konsthall.

Projektets andra fas genomfördes av Kerstin Bergendal i samarbete med stadsarkitekt Karin Milles från Sundbybergs Stad och Marabouparken Konsthall under 2011-2012. Denna del realiserades i direkt förbindelse med att Sundbybergs stad gick ut på programsamråd med ett förslag till ny detaljplan för Ör och del av Hallonbergen. Planprogrammet mötte redan tidigt starkt motstånd från många boende i området. För att fördjupa ett fokus på kommunikation och sociala konsekvenser av programmet, sökte Sundbybergs stad finansiering från projektet Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer, ett samarbete mellan Statens konstråd, Arkitekturmuseet, Boverket och Riksantikvarieämbetet. Sundbybergs stad beviljades 440 000 kronor i bidrag, och en process startade där boende genom en konstnärstyrd process fick ge sin bild på planprogrammet i filmer och workshops. Resultatet av detta arbete presenterades för exploateringsutskottet och för kommunens tjänstemän den 20 maj 2012.

PARK LEK PARLAMENT

I november 2012 fattade kommunfullmäktige beslut om inriktning för fortsatt stadsutveckling i Hallonbergen och Ör.¹ Utgångspunkten för arbetet är samägarskap, metodutveckling och paradigmskifte i samhällsprocessen och genomförs i samarbete med Kerstin Bergendal. Detta innebär att PARK LEK således förlängdes in i en tredje fas, för att konstprojektets nätverk och samarbetspartners skulle kunna integreras i och komplettera stadens fortsatta utveckling av stadsdelarna. Härutöver upprättades Hallonbergen-Ör gruppen² (HÖG) som med stark lokal långsiktig förankring ska fungera som en referensgrupp och rådgivare i processen och i denna process ha ett starkt mandat.

¹ Se beslut KS-0430/2012 § 414

² Hallonbergen & Ör-gruppen består av områdets fastighetsägare, bostadsrättsföreningar, hyresgästföreningar och representanter för de boende.

Målet för projektet är att komma fram till antagna detaljplaner och konkreta projekt som ger avtryck i stadsmiljön samtidigt som PARK LEKS samverkansstruktur stabiliseras och övergår till staden, som förutsättning för en långsiktig utveckling av stadsdelarna. Sundbybergs stad ska dock fatta formella beslut på gängse sätt (investeringsprocess, planprocess, bygglov m.m.) kring varje utbyggnadsprojekt. Projektet går under namnet PARK LEK PARLAMENT och avslutas i sin nuvarande form den sista mars 2014.

Sex fokusområden

Utvecklingsarbetet inom PARL LEK PARLAMENT utgår från sex fokusområden som identifierats under PARK LEKs tidigare arbete. Fokusområdena är Parker och grönområden, Ny bebyggelse, vägar och trafik, Barn och ungdomars fritid, Skolor och förskolor samt Seniorliv i området. För allmänheten öppna fokusgruppsmöten genomfördes fram för allt under våren 2013 med boende, tjänstemän, konsulter, byggherrar, markägare och andra lokala aktörer i Hallonbergens centrum. Ytterligare fokusgruppsmöten genomförs under januari till mars 2014.

Fokusgruppernas arbete har haft karaktär av en förhandling mellan olika intressen i en utbyggnad. Målet har varit ett utbyte av kunskaper, som kan bidra till att gradvis mejsla fram en gemensam bild av var och hur en utbyggnad skulle kunna ske. Arbetets resultat är nu en rad konkretiserade förslag för de olika fokusområdena.

Ny bebyggelse och Ursviksvägens sträckning

Inom fokusområdet Ny bebyggelse, trafik och vägar har arbetet främst skett i inom två huvudgrupper -byggherregruppen och fokusgruppen.

Byggherregrupp består av representanter från byggföretagen Riksbyggen, Folkhem, Veidekke, Skanska, JM HSB och Fastighets AB Förvaltaren. Byggherregruppen har samlats för avstämningsmöten och workshops vid fyra tillfällen. Flera representanter har också deltagit under fokusgruppsmöten.

Fokusområdet för Ny bebyggelse, trafik och vägar har koncentrerats kring att vidareutveckla de idéer som framkom i det tidigare arbetet med PARK LEK. Ett avgörande förslag är att ändra Ursviksvägens sträckning norr om bron mellan Hallonbergen och Ör. Fokusgruppen för Parker och Grönområden har också gjort inspel i detta arbete. Konsultföretaget WSP har haft i uppdrag att undersöka möjligheten att slå samman Ursviksvägen och Gesällvägen i Gesällvägens läge för att på så vis både möjliggöra ett grönstråk och frigöra exploaterbar mark. Uppdraget har resulterat i 3 alternativa vägsträckningar med grov kostnadskalkyl. Utkast till rapport finns och studier kring vägfrågan kommer att fördjupas i det fortsatta arbetet.

Låt grönstråken driva områdesförnyelsen

I fokusområdesarbetet för parker och grönområden har det framkommit att de bostadsnära naturområdena värdesätts mycket högt av alla inblandade aktörer, så även av byggherregruppen. En sammanhållen överordnad strategi för utvecklingen av grönstrukturen i området är därför mycket viktig.

I de samtal som förts har diskussionen kretsat kring dilemmat om hur man kan bevara de värdefulla grönområdena samtidigt som man planerar för ny bebyggelse.

Som en lösning har de som deltagit i PARK LEK PARLAMENT identifierat en stor utvecklingspotential i att koppla samman stadsdelarna i ”ett grönt kors”. Området har i dag två huvudstråk, Ursviksvägen som löper mellan dem i nordsydlig riktning och Kraftledningsgatan som löper i östvästlig riktning, se bilaga 1. Dialogprocessen har formulerat ett förslag som innebär att dessa två stråk ska utvecklas till aktiva identitetskapande grönstråk som ska fungera som katalysatorer för den fortsatta stadsutvecklingen.

Förslaget löser dilemmat om hur man bevarar och utvecklar grönområden, samtidigt som man skapar förutsättningar för ny utveckling och ny bebyggelse. En planering som utgår från att aktivera och stärka dessa grönstråk skulle bidra till att skapa mervärde både för de som bor i områdena idag och för de som flyttar in i framtiden. Detta förslag löser samtidigt frågan om hur Hallonbergen och Ör kan sammanbindas utan att uppfattas som ihopväxta. Med välplanerade gröna rum i båda sträckningarna kan nya gemensamma mötesplatser och sociala rum upprättas. De skulle inte bara markera stadsdelarna hallonbergen och Ör, men också kunna bilda ett centralt element i ett framtida Sundbyberg.

Fortsatt planarbete

PARK LEK PALAMENTs arbete pekar på att det är lämpligt att fortsätta planarbete för ny bebyggelse i tre områden inom det tidigare givna planuppdraget. Se bilaga 1. Det första (A) i anslutning till Örs centrum och det andra (B) norr om Örsvängen, väster om Ursviksvägen, inte långt från Örbron. Det tredje (C) området är betydligt större, mer komplext och påverkar den sammanhållna grönstrukturen i området på ett mer påtagligt sätt. Det sistnämnda området innefattar det föreslagna grönstråket i nord-sydlig riktning, ny bebyggelse och trafikförändringar för Ursviksvägen och Gesällvägen, mellan Hallonbergen och Ör. Övriga bebyggelseområden som pekades ut i programmet föreslås inte arbetas vidare med.

Ett resultat av PARK LEK PARLAMENT är en kartläggning av områdets sammansatta identitet och historia, som kompletterar stadens programunderlag. Deltagarna kallar denna för en ”lager – på – lager plan”. Det föreslås att denna beaktas i det fortsatta arbetet, eftersom den tydligt visar var historiskt viktiga platser i området finns, viktiga sociala mötesplatser och viktiga aktörer så som institutioner och målpunkter. Planering med en utgångspunkt i detta dokument ökar förutsättningarna för att fortsatt planläggning sker med respekt för områdenas identitet och resurser.

Parallellt med planarbete i Hallonbergen och Ör föreslås att områdesövergripande strategiska program tas fram. Dels för att beskriva processens intentioner i ett långsiktigt utvecklingsarbete. Dels för att sätta programmerade överordnade ramarna för kvalitet- och gestaltning i området, dock utan att styra i detalj. Eventuellt är det två program, eventuellt ett samlat dokument.

En social hållbarhetsutredning ska också tas fram. Den bör sammanfatta nuvarande förhållande och behov och peka på hur de möjligheter som ligger i att stärka de sociala strukturer som finns i områdena, kan tas tillvara. Ett arbete i den riktningen är påbörjat och kommer att fortsätta genom samarbete med samtliga förvaltningar inom kommunen, Fastighets AB Förvaltaren och föreningslivet.

Huvuddrag i fortsatt planarbete

Den existerande skillnaden i karaktär mellan stadsdelarna ska behållas och inte byggas bort genom att man bygger ihop stadsdelarna. Olikheterna är en tillgång. Den fortsatta utvecklingen bör därför utgå ifrån att det ska finnas både områden med ro, och områden som är mer urbana.

De centrala delarna av Hallonbergen och Hallonbergen mot Enköpingsvägen kan stärkas som nytt urbant område, med högre hus och affärer i bottenplanet, liv och rörelse. Örs huvudsakliga identitet som lågmålt rofyllt område och Hallonbergens stora gårdsrum och de rofyllda slänterna mot naturområden kan stärkas, som identitetsbärande princip.

En utveckling av området från Hallonbergen Centrum mot Enköpingsvägen kan på ena sidan få stora gröna kvaliteter, genom ett nytt nord-sydligt grönstråk som binder samman området kring Lötsjön med Ursviks motionsområde och naturreservatet. En utveckling av stadsdelarna innebär också att man får möjlighet att stärka kopplingarna, kontakterna, och beröringsytorna med alla omgivande stadsdelar men även mot Solna och Stockholm. Det skulle till exempel kunna ske med fler gång- och cykelbanor, nya vägar i nordsydlig riktning samt ökad tillgänglighet till Nationalarenan i Solna.

Hallonbergens centrum som service och kommunikationsnav i området med över 17 000 passerande per dygn, är central i den fortsatta utvecklingen av stadsdelarna. Uppgiften kommer från Förvaltaren och avser alla byggnadens in- och utgångar såsom garage (2st) samt T-banan. Hallonbergen är idag närmaste spårburna kollektivtrafik för de nya stadsdelarna norr om Enköpingsvägen. Det föreslås en medveten satsning och renovering av Hallonbergsplan, inklusive busstorget.

Erfarenheter från PARK LEK PARLAMENT

Det finns många erfarenheter och reflektioner att hämta från PARK LEK PARLAMENT. Här beskrivs kortfattat några av dessa.

PARK LEK och PARK LEK PARLAMENT har genomförts med utgångspunkt i fördjupade möte mellan områdets boende och aktörer, och den kommunala organisationen. Konsten och konstnären har bidragit med en kompetens som kommunen normalt sett inte involverar i en stadsutvecklingsprocess. Det viktigaste bidraget har bestått av att skapa ett tydligt undantagstillstånd, under ett drygt år. Undantagstillstånd innebär att processen inte har genomförts med ett på förhand givet resultat. Det har heller inte varit en linjär process från start till mål. Genom dessa förskjutningar har processen uppfattats som inkluderande och ackumulerande.

Samtalet har hela tiden involverat fler och fler människor, deras perspektiv och kunskaper har tillåtits påverka resultatet. Processen har ibland gjort omtag, när ny kompetens eller nya erfarenheter tillkommit. Detta bidrar till att lösa ett problem i normala samrådsprocesser, som ofta kommer att handla om löftesbrott. Genom att hålla utvecklingsprocessen transparent, står ett resultat starkare i slutänden.

Även inom andra områden finns erfarenheter att hämta.

- Genom att Rosa Rummet har etablerats i Hallonbergens centrum, har en ny neutral kontaktyta skapats mellan kommun och medborgare. Rummet står nu så starkt att det kan användas till annat. Det är utformat så att det inte ges en given funktion.
- Projektsekretariatet har flyttats ut till människorna, istället för tvärtom. Arbetet har skett på tider och platser som gör det möjligt för fler att vara med. Kvällar och helger, mitt i centrum men också ute i området. Denna förskjutna placering av projektplats har öppnat för en uppsökande verksamhet, som fortsatt kan användas av staden.
- Konstens metod och blick har byggt bro till planeringens metod och kunskaper. Genom att ha konstnären Kerstin Bergendal som samtalsledare skapas inte den spänning som ibland uppstår i mötet mellan kommunen och medborgarna. Samtalet har i stället kretsat kring hur många olika aktörer tillsammans kan ta ansvar för utvecklingen, snarare än att det är kommunen som ska lösa eventuella problem. På det sätt som processen har genomförts har kontakt stimulerats mellan många olika aktörer. Fastighetsägare, tjänstemän, boende och representanter från föreningslivet med flera har pratat med varandra vid samma bord. Under dessa samtal har inte en given hierarki gällt, om vems ord som väger tyngst. Detta har ökat en förståelse för varandras erfarenheter, men även gett styrka till hela processen dynamik och innehåll.
- Frågor och funderingar som annars inte skulle lyftas synliggörs. Att samla olika erfarenheter och kompetenser vid samma tillfälle ger en ackumulerad kunskap som stärker processen.
- Tillgänglighet och transparens är viktiga erfarenheter av projektet. Att knyta en projektsamordnare till projektet som delvis sitter ute i projektlokalen har till exempel visat sig öka möjligheterna för att nå förhandlingsresultat, snabbare få svar på frågor och direkt kunna lämna synpunkter. Under ett omfattande projekt som PARK LEK PARLAMENT ställs många frågor som inte alltid går att besvara omgående. Vikten av återkoppling blir uppenbar för att stävja irritation och inte lämna frågor hängande i luften.
- Nätverk har även skapats inom stadens förvaltning. Projektet har skapat ett annorlunda forum för tjänstemän att träffas och utbyta erfarenheter både genom att möten har anordnats, men även att efter att ha träffats, lyssnat på varandra, dela med sig av erfarenheter i mindre grupper fortsatt diskussion och samarbete. Det har enkelt uttryckt skapats nya förutsättningar för möte.

- Aktörer och kompetens som traditionellt inte deltar i planprocesser och frågor kring stadsutveckling har deltagit och varit aktiva i PARK LEK PARLAMENT. Med detta sätt att arbeta har begreppen vidgats och frågor som normalt inte behandlas kommer med. Som ett resultat av detta finns nu utökade kontaktytor mellan boende i områdena och representanter för kommunen.
- Boende i områdena har själva organiserat sig i föräldraförening, i grupper för guerilla odling och en grupp för aktiviteter för unga tjejer.
- Den kompetens och sociala struktur som finns i områdena synliggörs som en styrka och kan ligga till grund för ett fortsatt stadsutvecklingsarbete.

Forsatt utökad dialogprocess

Planuppdraget för bostadsbebyggelse och stadsdelsförnyelse inom stadsdelen Ör och del av Hallonbergen³ tydliggör att information och dialog ska prägla planarbetet och att planens sociala konsekvenser ska beskrivas. PARK LEK PARLAMENT har nu lagt till erfarenheten av hur en utökad dialog med boende och andra aktörer rent faktiskt kan genomföras. Även fortsättningsvis kan stadsutvecklingen i Hallonbergen och Ör därmed präglas av en utökad dialogprocess. Mötet mellan olika aktörers erfarenheter och kunskaper kan nu tillåtas att påverka processen och resultatet.

Av PARK LEK och andra initiativ till utökad medborgardialog som tagits i staden, finns nu många olika metodmässiga erfarenheter att ta lärdom av. I det fortsatta planarbetet finns alltså goda förutsättningar att vidareutveckla metoder som fungerar även inom ramen för det traditionella samrådsförfarandet.

Inte minst har det nätverksskapande som PARK LEK bidragit till, skapat nya kontaktvägar till boende som traditionellt inte brukar delta i samrådsprocessen. Lärdomar av var möten läggs, när och hur de genomförs är konkreta erfarenheter som ska beaktas i den fortsatta samrådsprocessen.

Stadens projekt *Jämställd samhällsplanering*⁴ har utvärderat PARK LEK och konstaterat att dialogen bidragit till att uppmärksamma frågor av vardagslivs-karaktär. På så vis kompletteras stadsförnyelsediskussionen också med en social dimension.

Medverkande

Redovisningen har sammanställts av Sundbybergs stads medarbetare Åsa Steen, Lisa Brattström och Helena Dunberg i nära samarbete med konstnär Kerstin Bergendal.

Bilaga 1, Illustration planområde

³ Dnr KS-293/2009

⁴ Dnr KS- 365/2013